

TÜRKLERDE VATAN KÜLTÜRÜNÜN OLUŞUMU: ANADOLU TECRÜBESİ*

Musa GÜMÜŞ**

ÖZET

Türkler Orta Asya'dan getirdikleri kültürel değerleriyle toprağa yaklaşımlarını şekillendirmişlerdir. Türklerin bu kültürel değerleri, onların toprağı bir değer ölçüsü olarak kabul etmelerini sağlamıştır. Bu yönüyle Türkler diğer milletlerden önemli ölçüde farklılaşır. Türklerdeki bu değer anlayışı, onlara, bir anlamda dünyada kalıcı olmayı sağlayacak dinamikleri sunarken onların siyasî, sosyal ve iktisadi faaliyetlerine yön vermiştir. Bu faaliyetler, Türklerin, topraktan vatani yaratan anlayışa ve vatana anlam veren bir değerler sistemine sahip olduğunu göstermiştir. Bu durum, Türklerin Anadolu'ya geliş ve buraya yerleşme süreçlerinde açıkça görülmüştür. Zira Türklerin Anadolu'ya geldiklerinde Anadolu siyasî, sosyal, iktisadi ve idari bakımlardan oldukça sorunlu bir süreci yaşamaktaydı. Bu sorunlu süreçte Anadolu'nun en ücra köşelerine kadar yayılan ve buraların şenlendirilmesini sağlayan Türkler, kendi kültürel unsur ve değerleriyle buranın vatanlaştırılmasını sağlamışlardır. Anadolu'nun Türk vatani haline getirilmesini sağlayan dinamiklerin somut örnekleri bu süreçte ortaya konulmuştur. Mimariden sanata, edebiyattan siyasete birçok alanda, bu gün dahi müşahede ettiğimiz örnekler, Türklerin vatan kültürünü oluşturmuş ve Anadolu tecrübesini meydana getirmiştir. Yine bu örnekler, Türklerin Anadolu topraklarına vurdukları birer mühür olarak kabul edilebilir ve Türklerin Orta Asya'dan birikimli bir şekilde geldiklerini göstermektedir. Anadolu'da oluşan Müslüman Türk Medeniyeti işte bu örneklerle vücut bulmuştur. Türklerin Anadolu'daki tecrübesi, onlara, kendilerine has siyasî, iktisadi, sosyal ve idari düsturlar kazandırmıştır. Bu makalede, Türklerin vatan kültürünü, Anadolu tecrübesi ışığında örnekleriyle verilmeye çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Türkler, Vatan, Anadolu, Orta Asya ve Türk Kültürü

*Bu makale Crosscheck sistemi tarafından taranmış ve bu sistem sonuçlarına göre orijinal bir makale olduğu tespit edilmiştir.

** Arş. Gör. Muş Alparslan Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü, El-mek: musagumus@hotmail.com

THE FORMATION OF THE TURKISH NATIVE COUNTRY CULTURE: THE ANATOLIAN EXPERIENCE

ABSTRACT

The Turks shaped their approach to the land with their cultural values they brought from Middle Asia. This cultural value provided them to accept the land as a value measurement. In this sense differentiated the Turks from other nations in a very large sense. This sense of value has directed their political, social and economical activities while presenting the dynamics that provides them to be permanent in the world. These activities have showed that the Turks have the value system of creating the native country from land and giving value to that land. This situation was apparently seen in the coming and settling down of the Turks to Anatolia. In this challenging process, the Turks expanded till the uttermost places of Anatolia, making it native country with their own cultural identity and value. The concrete dynamics of making Anatolia native country were performed in this process. These examples from architecture, art, literature, politics and many different fields, still observed today, built the native country culture of Turks as well as the Anatolian culture. Besides, these examples should be regarded as an impress of the Turks in Anatolia and also this shows that they came from Middle Asia in an experienced manner. The Turkish-Muslim civilization existed through these in Anatolia made samples. These experiences in Anatolia gave the Turks political, economical, social and administrative principles, belonging to themselves. In this article, Turkish native country culture is tried to be given with examples in the light of Anatolian experience.

Key Words: Turks, Native Country, Anatolia, Middle Asia and Turkish Culture

Giriş

Türkler kültürel anlayışlarına uygunluğu dolayısıyla değer ölçüsü olarak en başta toprağı kabul etmişlerdir (Kafalı, 1999: 35). Bu durum Türkleri diğer milletlerden ayıran önemli bir kültürel özelliktir. Bu bir anlamda dünyada kalıcı olmayı da içeren bir anlayışın ürünüdür ve Türklerin siyasî, içtimaî, iktisadî ve hukukî faaliyetlerine yön vermiştir. Bu yüzden Türklerin toprakla olan ilişkilerini, toprak üzerinden ölçülebilen değer anlayışlarını ve bu anlayışla da çevrenin, topraktan coğrafyaya ve coğrafyadan vatana geçiş sürecini gözlemlemek bize bu anlayışın bir şuurlanma süreci olduğunu göstermektedir. Bu, bir kültür ve birikim işidir; kültürel aklın tabiat ortamını mukaddeslik mertebesine yükselten bir anlayışın tezahürüdür (Yıldırım, 1984: 159). Türkler, insanoğlu için bir mertebe ve merhale olarak ifade edebileceğimiz bu anlayışa, oldukça erken sayılabilecek bir zamandan beri sahip bulunmaktadır.

Türklerin topraktan vatani yaratan anlayışa ve vatana anlam veren bir değerler sistemine sahip olduğu gerçeğinden hareket edersek, Türklerde hâkimiyet anlayışının hangi esaslar üzerine kurulduğunu anlamlandırabiliriz. Bunun için elimizde yeterince tarihî veri bulunmaktadır. Buradan hareketle Türklerde vatan anlayışının hangi tarihî dinamiklere dayandığını, Anadolu'nun Türkleşmesi-İslamlaşması ve vatanlaşması sürecini bütün unsurları ile ortaya koyarak görebiliriz.

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 8/9 Summer 2013

Tarihî Zemin

Tarihî geçmişi oldukça eskilere dayanan Anadolu, kendine has özelliği ile birçok insan topluluğuna, kavme ve millete ev sahipliği yapmıştır. Yeryüzünde hiçbir bölge Anadolu kadar çok ve bir o kadar da önemli tarihî olaya sahne olmamıştır. Tabii ki bu sahnede birçok kavim ve millet rol almıştır. Hurriler, Hattiler, Hititler, Urartular, Frigler, Lidyalılar, Asurlular, Etrüskler, Kimmerler, Persler, Yunanlılar, İskender İmparatorluğu, Bizanslılar ve Sâsâniler, Türklerden önce Anadolu'da siyasî hâkimiyet kurmuşlardır (Baykara, 1988: 12-14; Ögel vd., 1986: 11). Ancak bu kavimlerin, Anadolu'nun değişik yerlerinde belirli süreler hâkim olduklarını, tabiri caiz ise buraları uğrak yeri olarak kullandıklarını söylenebiliriz. Hattiler ve Hititler Orta Anadolu'da, Urartular, Persler ve Sâsâniler Doğu Anadolu'da, Frigler ve Lidyalılar Batı Anadolu'da, Asurlular Güney-Doğu Anadolu'da hâkimiyet kurmuşlar; İskender, Roma ve Bizans imparatorlukları ise ülkenin büyük bir kısmına hâkim olmuşlardır (Kafalı, 1999: 4). Ancak bu kavimlerin birbirlerine harabelerden başka bir şey bırakmadıklarını burada belirtmek gerekir. Zira, MÖ. 2000'li yıllardan MÖ. 800'lü yıllara kadar Anadolu'da hüküm süren Hititlerden sonra Friglere, Hitit coğrafyasındaki şehirlerden ve kasabalardan geriye sadece harabeler kalmış, MÖ. 620 yılına gelindiğinde Friglere de Lidyalılardan yangın yerleri ve pek çok harabe miras kalmıştır (Yıldız, 2007a: s. 397). Perslere ise Hitit, Frig ve Lidyalılardan yangın yerleri ve harabeler miras kalmıştır. Romalılar da, daha öncekilere harabe şehirler devralmıştır. Özellikle, VI. yy. ile Türklerin Anadolu'ya geldiği XI. yüzyıla kadar tam beş asır, orduların devamlı surette çiğneyip, yakıp-yıkıp, yağmaladığı Anadolu, kültürel, ekonomik ve siyasî canlılığını kaybetmiş bir coğrafyaydı (Kafalı, 1999: 5). Bu durum ise Anadolu'nun kültürel yapısı üzerinde esaslı bir değişikliğin meydana gelememesi ve etnik yapıda özgün bir millî sistemin oluşmamasına sebep olmuştur. Türklerden önce Anadolu'ya gelen Müslüman unsurlar da buna dâhildir (Koca, 2008: 161). Böylelikle, tarih boyunca Anadolu toprakları üzerinde çeşitli milletlerin yaşayıp, birçok medeniyet kurdukları, dünyayı sarsan büyük istilâlar karşısında tutunamayıp geriye, isimlerinden başka hiçbir iz bırakmadan silinip gittikleri görülmektedir (Turan, 1973: 5). Bunların varlığı da ancak yapılan kazılar sonucunda ortaya çıkan arkeolojik materyallerle müşahede edilebilmektedir (Dikici, 1998: 170).

Sâsâni Devleti'nin Anadolu'ya yönelmesi, Anadolu'da Arap-Bizans mücadelesine neden olmuş ve bu, Anadolu'yu bir kez daha bir mücadele alanı haline getirirken aynı zamanda harap etmiştir (Mükrimin Halil, 1934: 4; Solmaz, 2011: 146). Söz konusu bu durum, Anadolu'da bulunan Kayseri, Sivas, Konya ve Ankara gibi garnizon şehirlerinin insansız kalmasına (Dikici, 1998: 216-217), dolayısıyla da bu şehirlerin birer büyük köy haline gelmesine sebep olmuştur (Güler, 2008: 201; Bedirhan, 2002: 79). Yaşanan bu gelişmelere paralel olarak Bizans Devleti, Anadolu üzerindeki hâkimiyet ve otoritesini her geçen gün biraz daha kaybetmiştir (Üremiş, 2005: 25). Kargaşalı geçen bu süreç, Anadolu'da mevcut medeni unsurların tahrip olmasına, iktisadî hayatın gerilemesine ve nüfusun da oldukça alt seviyelere kadar inmesine sebep olmuştur (Çetin, 1981: 84).

Halife Ömer devrinde (634-644) başlayan İslam gazaları Anadolu'da asırlarca devam etmiştir (Yıldız, 2007a: s. 399). İslam-Bizans arasındaki mücadeleler, Bizanslılar için hareketli ve korku dolu yıllar olarak tarihteki yerini almıştır. Uzun bir süreci kapsayan bu İslam-Bizans mücadeleleri, Tarsus-Malatya güzergâhının sınır hattı haline gelmesine sebep olmuştur (Ögel vd., 1986: 13). Tabii ki, asırlarca süren İslâm-Bizans mücadeleleri, tıpkı önceki dönemlerde olduğu gibi, Anadolu'nun daha da tahrip olmasına, nüfusun daha da azalmasına ve bu sebeple medenî ve iktisadî bakımlardan biraz daha gerilemesine zemin hazırlamıştır. Zira dünya ticaret yollarının önemli kavşak noktalarının Müslümanların eline geçmesi ve Anadolu'nun milletlerarası ticaret yollarının dışında kalması, bahsettiğimiz iktisadî çöküşü arttırmıştır. Anadolu'da bulunan birkaç liman dışında iktisadî ilişkiler oldukça azalmıştır. Özellikle bu liman şehirleri dışında kalan iç Anadolu şehirleri birer büyük köy haline gelmiştir (Turan, 1973: 45).

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 8/9 Summer 2013

Anadolu'ya İlk Türk Akınları

Anadolu'nun mücadele alanı olmasına sebep olan tarihi olaylardan bir diğeri Anadolu'nun fethinden önce Türklerin Anadolu'ya yaptıkları akınlardır. Bu ilk Türk akını, Doğu ve Güneydoğu Anadolu üzerine olup Urfa'ya kadar kendisini göstermiş ve yeni tahribatlara sebep olmuştur. Türklerin Anadolu üzerine gerçekleştirdikleri bu akınlar, ilk başlarda keşif ve fetih amacını taşımaz. Daha çok iktisadî amaçlı ganimet elde etmeye yönelik faaliyetlerdir (Ekinci, 2004: 261; Yuvalı, 1985: 92). Anadolu'ya yapılan ilk Türk akını Hunların “doğu kanadı” tarafından tertiplenmiş, Basık ve Kursık adlı iki komutanın idaresinde yapılmıştır (Ögel vd., 1986: 12). Hun süvarilerinin bu akınları, Erzurum bölgesinden itibaren Karasu, Fırat vadilerini takiben Melitene (Malatya)'ye ve Kilikia (Çukurova)'ya kadar olan bölgeleri kapsar (Kafesoğlu, 1998: 73). Batı Hunları İzmir'e 440'lı yıllarda akınlar düzenlemişlerdir. Bu akınlar sonucunda İzmir, bir süreliğine Türklerin hâkimiyetine girmiştir (Dikici, 1998: 198). Yine Türklerin Anadolu topraklarına girdiği, 530 senesinde Bizans orduları tarafından bozguna uğratılan Bulgar Türklerinin bir kısmının Anadolu'ya geçirilmesinden ve Trabzon havalisi ile Çoruh ve Yukarı Fırat bölgesine yerleştirilmelerinden anlaşılmaktadır (Nurbaki, 1984: 22). 620'li yıllarda Avarların Anadolu'ya akınlar düzenledikleri görülmektedir. Bunlardan başka yine birçok Türk kavminin Anadolu'ya yerleştirildiği konusunda bilgiler mevcuttur (Tıpkova, 2002: 241).

Abbasiler döneminde Sugur ve Avasım teşkilatlarının Anadolu'da konuşlandırılması ve bu teşkilatların içinde Türk askerlerinin varlığı;

“Öyle anlaşılıyor ki, Türkler, fethetmeden önce de birçok Anadolu şehirlerinde bazı Müslüman Türk cemaatleri türemiş bulunuyordu ve bu da ya ticaret yoluyla veya Türklerin Bizans ordusunda askerî hizmet kabul etmeleri suretinde mümkün olmuştur” (Akdağ, 1999: 12)

Anadolu'da İslam ordularının askeri olarak Anadolu'ya yapılan gaza hareketlerinde bulduklarını göstermektedir (Ercan, 1986: 683; Ekinci, 2003: 48). Bu teşkilatlarda Türklerin emir, melik ve sultan gibi unvanlarla idareci olarak buldukları görülür (Mükrimin Halil, 1934: 6). Bu İslam akınları diğer akınlarda olduğu gibi Anadolu'nun biraz daha harap olmasına sebep olmuştur (Çetin, 1981: 84). Bizans Devleti bu İslam akınları karşısında bir savunma hattı oluşturmuş ve karşı taarruzlara geçerek sınırlarını güney ve doğuya doğru ilerletmiş ise de bu durum geçici olmuştur (Witteck, 1988: 19).

Büyük Selçuklu Devleti kurulmadan önce (Yıldız, 2007a: s. 398), Çağrı Bey kumandasında Anadolu'ya yapılmış olan keşif hareketleri, Türklerin Anadolu'ya yapmış olduğu diğer akınlardır. Bu akınlar 1015 yılında başlayıp 1021 yılına kadar sürmüştür (Çetin, 1981: 31). Bu akınlar, bir nevi müstakbel vatanın keşif hareketleridir (Yıldız, 2007b: 105; Öztürk, 1990: 8). 3000 kişi ile yapılan bu Türk akınları, Doğu Anadolu'ya Van üzerine yapılmıştır (Kafesoğlu, 1953: 270; Şimşir, 2010: 90). Bu akınların düzenlenmesinde Türklerin, gerek Gazneli gerek Karahanlı gibi ırkdaşlarından gördükleri baskılar, nüfusun mevcut topraklara sığmaması, geçim sorunu kaynaklı sebepler dolayısıyla yeni toprak arayışları gibi nedenler etkili olmuştur (Turan, 1973: 28-29; Kafesoğlu, 1953: 261-263;). Bölgenin, Çağrı Bey tarafından yerleşmeye elverişli olduğunun rapor edilmesi sonrasında, Anadolu'ya yapılan Türk akınlarının artık planlı bir stratejik gaye takip edilerek yapıldığı rahatlıkla ifade edilebilir (Caferoğlu, 1972: 1972: 5-6).

Türklerin 1015-1021 yıllarını kapsayan ilk keşif akınlardan sonra 1028, 1038, 1044 ve 1047 ve 1063 yıllarında da büyük gruplar halinde yeni akınlar düzenlediği; bunların dışında Doğu ve Güney-Doğu Anadolu'da oldukça faal oldukları gözlenir (Togan, 1981: 192-195) Türkler, bu akınlarla Anadolu'ya girmişlerdir. Ancak bu akınların Türklerin büyük kayıplar vermesine sebep olduğunu söylemeliyiz (Cahen, 1979: 81-85; Ekinci, 2003: 49). Bu kayıplarda, Bizans Devleti'nin

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 8/9 Summer 2013

Türk akınlarını durdurmak için ek önlemler alması ve Türklere karşı Gürcüler, Ermeniler, Hristiyan Peçenek ve Karluklardan oluşturulmuş birleşik ordularla akınları durdurmaya çalışmalarının rolü büyük olmuştur (Üremiş, 2005: 16-18). Ancak bu kayıplar Türkleri yıldırıp vazgeçirmemiş, Türkler çeşitli beylerin ve başbuğların idaresi altında irili ufaklı akınlar düzenlemeye devam etmişlerdir (Mikrimin Halil, 1934: 20-34, 36-44; Cahen, 1987: 1382-1410). Türkler bu akınlarla Azerbaycan, Ermenistan ve Gürcistan'ı alt üst etmişler (Çetin, 1981: 31); Kars, Erzurum, Erzincan, Muş, Harput ve Malatya gibi şehirlere girmişlerdir (Mükrimin Halil, 1934: 31). Ermeniler genel Türk akınlarını tasvir ederken, “Mızrak, ok ve yaydan oluşan silahları çekili, beli kemerli, uzun ve örülü saçlı, rüzgâr gibi uçan Türk atlıları” (Dikici, 1998: 181), “taş gibi sert turnaklı ve kartal gibi süratli atlar üstünde, yayları gerili okları çekili bellerinde kemer, ayaklarında bağları çözülmek bilmez ayakkabıları [olan] bu gruplar” ifadelerini kullanırlar (Kafesoğlu, 1953: 268). Türkler bu akınları, yeni girdikleri toprakların artık payandalarla ayakta duran eski sömürge sahibini yıpratmak, tedirgin etmek ve zayıf düşürmek amacıyla devam ettirmişlerdir (Gül, 1971: 33). Bu akınların temel hedefi ise, Anadolu'daki önemli müstahkem kaleleri almak, mukavemet edebilecek şehirleri susturmak ve ileride yapılacak esaslı fütühat ve yerleşme siyasetine zemin hazırlamaktır (Mükrimin Halil, 1934: 33). Çağrı Bey'in Tuğrul Bey'e;

“Bu memlekette bize karşı koyacak bir kimseye rastlamadım” (Turan, 1973: 28-29). Zira “bu bölgeler zengin ve Romalılar kadın gibi korkak insanlardır. Bu sebeple buraları kolaylıkla fethedilebilecektir” (Turan, 1999 I: 203) şeklindeki verdiği müjdesi bunu bir şekilde destekler.

Türklerin Malazgirt Zaferi öncesinde Anadolu'ya yaptıkları keşif ve yıpratma akınları Anadolu'nun bir miktar daha harap olmasına, iktisadî yapısının iyice gerilemesine ve nüfusun daha da azalmasına sebep olmuştur (Bedirhan, 2002: 67). Bunların yanında Haçlı Seferleri'nin de Anadolu'nun harap olmasında önemli etkilerde bulunduğu bilinir (Bedirhan, 2002: 75). Çünkü Anadolu'nun doğusundaki nüfus daha batıya, hatta Balkanlara kadar kaymış, Anadolu'da nüfusun azalma süreci devam etmiş ve Anadolu tam bir terk edilmişlik havasına bürünmüştür. Türkler Anadolu'da fetih sürecini başlattığında, yukarıda bahsedilen şartlar dolayısıyla, Anadolu medenileşme durumu oldukça alt seviyelere düşmüştü. Nüfusunun önemli kısmını göçler, ölümler ve zorunlu tehcirler dolayısıyla da kaybetmiş olan Anadolu birkaç şehir istisna, tam anlamıyla medeni açıdan çoraklaşmıştır.

Malazgirt Zaferi ve Anadolu'da Türkleşmenin Seyri

Bazı tarihî olayların kavimler ve milletlerin hayatında dönüm noktası teşkil ettiği, bu olayların o kavimler ve milletlerin hayatını önemli ölçüde değiştirdiği ve kaderine yön verdiği herkesçe bilinir. Bunlara örnek olarak verilebilecek Kavimler göçü, Rönesans ve Reform hareketleri ile Fransız İhtilâli gibi olaylar, Avrupa tarihinin yeniden şekillenmesinde ve Avrupa milletlerinin kaderinin değişmesine önemli etkilerde bulunmuştur.

Malazgirt Zaferi'nin de Türklerin kaderini tayin etmede önemli etkilerde bulunduğu ve tarihin seyrini etkilediği herkesçe malumdur. Bu cümleden olarak, Malazgirt Zaferi Türk tarihinin dönüm noktalarından birisi, belki de en önemlisidir (Yıldız, 2007b: 106-107; Solak: 2000: 159) ve ölçüsüz değer taşır (Kafesoğlu, 1970: 215). Bu zafer İslam tarihi için Kadisiye ve Yermük Savaşları gibi önemli görülmelidir (Mükrimin Halil, 1934: 52). Bu olay aynı zamanda Anadolu tarihinin mukadderatı için dönüm noktasıdır (Kafesoğlu, 1972: 61; Gül, 1971: 58). Bunun yanında İslamiyet ve Hıristiyanlık gibi iki farklı dünyanın tarihi için şüphesiz önemli sonuçları hamil bir tarihî olaydır (Turan, 2010a: 630-631). Yine ortaya çıkardığı neticeleri bakımından Avrupa ve Dünya tarihini etkilemesi bakımından önemli bir vaka hüviyetindedir (Yıldız, 2007b: 106; Bilgiç, 1971: 229). Kısacası Malazgirt Zaferi tarihin dönüm noktalarından biridir (Turan, 2010b: 50; Sevim, 1993: 228-229) ve büyük akisler uyandırmıştır (Kafesoğlu, 1972: 61).

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 8/9 Summer 2013

Malazgirt Zaferi'nin Anadolu kapılarını Türklere açtığı, Anadolu'nun Türk vatani haline gelmesinde rolü olan tarihî olayların başında geldiği ve Anadolu'yu Türklere hediye eden bir olay olduğu, tarihî süreci tetkik edenlerce ifade edilir (Turan, 1973: 48; Turan, 2010b: 50). Zira bu zaferle Anadolu'da Bizans hâkimiyetinin çok önemli ölçüde kırıldığı (Yıldız, 2007b: 106; Koca, 2008: 127; Turan, 1999: 281; Turan, 2010a: 631) görmekteyiz. Bu zafer, başta Orta Asya olmak üzere, değişik bölgelerden gelen Türk kitlelerine hareket imkânı vererek mevcut sıkıntılı durumlardan kurtulmalarını sağlamıştır (Gül, 1971: 30). Türk göçleri için batıya doğru engelsiz bir istikamet açmıştır (Kafalı, 1999: 9). Bütün Ön Asya coğrafyasının Türklerin hâkimiyeti altına girmesini (Caferoğlu, 1972: 3) sağlamış ve Türkler, yeni bir medeniyet inşası için kullanacağı yeni bir hayat tarzına bu zaferle adım atmıştır (Güngör, 1998: 95-100). Bu tarihî zaferden sonra hemen hemen bütün Anadolu yanmadığı Oğuz Türklerinin eline geçmiştir (Akdağ, 1999: 9). Türkler, 8-10 sene gibi kısa zamanda Karadeniz, Akdeniz, Adalar Denizi ve Marmara'ya kadar ulaşmış ve buralara yerleşecek siyasi ortamı hazırlamışlardır (Mükrimin Halil, 1934: 64-66).

Malazgirt Zaferi'nin bunca önemli sonucunun bulunduğu gerçeğinden hareketle, bunların ne anlama geldiğini değerlendirmek; Anadolu'nun nasıl Türkleştiğini anlamamıza imkân sağlayacağından, bunun üzerinde durulması gerekir. Zira bu zafer, Orta Asya'dan Anadolu'ya doğru akacak Türk göçü için bir hareket alanı oluşturmuştur. Bu yeni topraklara akın akın gelen Türkler, Anadolu topraklarına sağladıkları nüfus potansiyeliyle çok önemli tarihî gelişmelere zemin hazırlamıştır (Sümer, 1960: 592-593). Sağladığı nüfus ve enerji potansiyeli ile Türkiye Selçukluları ve Osmanlı Devleti gibi iki büyük ve önemli siyasi teşkilatı dünya tarihine armağan etmiştir (Turan, 2010a: 630). Türklerin gerçekleştirdiği muhaceret (göç) nüfus akımının, Anadolu'nun Türkleşmesinde başlıca rol oynadığını ve bu nüfusu Anadolu'ya sevk eden tarihî şartların gerçekleşmemesi durumunda bu büyük zaferin, kazanılmış olmasına rağmen, tarihî sürecin istediğimiz yönde gitmeyebileceği (Kaymaz, 1993: 260) yadsınamaz tarihî gerçektir. Bu meseleye ileride ayrıntılı olarak değineceğiz.

1176 yılında kazanılan Myriokefalon zaferi de her bakımdan Türkiye Selçuklu Devleti'nin yükselmesine temel teşkil ederken, Anadolu'nun Türkleşmesinde de kat'i bir siyasi yapının oluşmasına vesile olmuştur (Çay II, 1983: 279). Bu zafer, Malazgirt Zaferi'nin kopyası olmuş, tabiri caizse Malazgirt Zaferi, yaklaşık bir asır sonra tekrarlanmıştır (Kafadar, 2010: 5; Turan, 1999 I: 211). Bu zafer Anadolu'da Türklüğün kati geleceğini tayin ederken; Bizanslıların Türkleri Anadolu'dan atma ümitlerinin büsbütün kırılmasını sağlamıştır (Rasonyi, 1983: 95).

Türkler Anadolu'da

Orta Asya'dan batıya, Anadolu'ya akan Türk kitlelerinin sağladığı en önemli kazanım, yukarıda da söylediğimiz gibi Anadolu topraklarının Türkleşmesidir (Gül, 1971: 29-30). Ancak bu nüfus kitlesinin batıya, Anadolu'ya doğru akmasını bir takım tarihî, siyasi, içtimaî ve iktisadî gerekçelerle açıklamak gerektiği o dönemin uzmanları tarafından belirtilir. Bu durum kısaca; Türklerin yaşadığı Orta Asya topraklarında, nüfus yoğunluğu nedeniyle geçimin oldukça zorlaşması ve nüfus baskısı ile karşı karşıya kalınması ve diğer göçebe Türk nüfuslarının birbirlerini sıkıştırması, Türk devletleri arasındaki rekabet, Büyük Selçuklu Devleti'nin kendi topraklarını nüfus baskısından korumak düşüncesiyle muhacereti batı tarafına, Anadolu'ya sevk etmesi (Mükrimin Halil, 1934: 83), yabancı unsurların baskıları, güvenlik zafiyetinin ortaya çıkması (Turan, 1973: 37), İslam gaza anlayışının Türkler arasında anlamlı bir hale gelip bir ideoloji halini alarak Türkleri cihada yöneltmesi (Turan, 1998: 16), Büyük Selçuklu Devleti'nin Orta Asya'daki ırktaşlarına yurt bulmak siyaseti (Solak, 2000: 160; Turan, 2010b: 48), cihana hükmetme anlayışının varlığı ve diğer kavim ve milletleri tek bir idare altına alma ideolojisi (Yıldırım, 1984: 161-162) şeklinde açıklanabilir.

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 8/9 Summer 2013

XIII. asır Anadolu tarihinin en esaslı hadisesi, yalnız siyasî değil, içtimaî bakımdan da, Moğol istilasıdır (Köprülü, 1999: 32). Moğollar, geçtiği coğrafyada büyük değişiklikler meydana getirmiştir. Bunlar, Orta Asya Türklüğü ve medeniyeti için ağır neticeler doğurmuş ve Anadolu'da da bilhassa 1277'den sonra çeşitli güçlerin, aşırı şiddet ve düzensizliğin egemen olduğu büyük sarsıntılara sebep olmuştur (Turan, 1999: s. 281). Moğol istilasını, Anadolu'da Türklüğün mukadderatına tesir etmiştir. Çünkü istila hareketi Anadolu'ya kalabalık çapta ikinci bir Türk göçüne sebep olmuştur (Turan, 2010b: 53, 69, 79; Ülker, 2002: 288; Çiftçioğlu, 2008: 147). Bu göçler, Anadolu'da Türk nüfusunun, bölgedeki diğer unsurlara oranla büyük çoğunluğu teşkil etmesini sağlamıştır (Sümer, 1960: 575). Türklerin Müslüman oluşu sebebiyle de Anadolu'da İslâmiyet, Türklükle birlikte ekseriyeti teşkil etmeye başlamış ve Türk-İslam kültürünün gelişmesine zemin hazırlamıştır. Bunların doğal bir sonucu olarak Anadolu'nun Türkleşmesi ve İslamlaşması süreci yeni heyecan ve dinamiklerle kesinleşme eğilimine girmiştir. Çünkü 1243 Kösedâğ Savaşı sonrasında Türkiye Selçuklu Devleti inhitat devrine girmişse de, uçlarda Türkmen kumandan ve beyler ortaya çıkarak birer beylik kurmuşlar ve Anadolu yeni bir içtimaî yapı ile Türkleşme sürecine girmiştir (Turan, 1999 I: 5; Turan, 2010b: 70-71).

Anadolu'da Türk nüfusundaki artışın yabancılar tarafından fark edilir bir hale gelmesiyle birlikte Anadolu'ya artık Türkiye (Turchia, Turkhia) denmeye başlanmıştır (Yuvalı, 1985: 98; Turan, 1973: 55). Anadolu için Türkiye tabirine ilk kez haçlı seferleri dolayısıyla Anadolu'ya gelen Ansbert'in günlüğünde rastlanır (Dikici, 1998: 154). Malazgirt Zaferi'nden kısa bir süre sonra Anadolu'da Ankara, Çankırı, Kırşehir, Yozgat, Çorum, Eskişehir ve Kastamonu gibi şehirler Türk vilayetleri haline gelmiştir (Sümer, 1989: 17). Bu şehirlerin Türkleşmesi Oğuz Türkleri eliyle gerçekleştirilir (Emiroğlu, 1984: 183). Öyle ki, Anadolu'daki yerleşim yerlerinin hemen hemen tamamında 24 Oğuz boyunun ismine rastlanmaktadır (Sümer, 2002: 335-354):

“Türkler bu uzun zamanı içinde -göçebe, yarı göçebe ve yerleşik hayatı yaşayanlardan olmak üzere- kümeler halinde Anadolu'ya gelirken çadırlarını yetiştirdikleri hayvanları, göçebe ve yerleşik yaşayışa ait kültürlerini, silahlarını, kıyafetlerini, edebi değerlerini, törelerini harslarını Anadolu'ya getirdiler” (Sümer, 1960: 593-594); “Kısaca ifade edersek Anadolu Türkiye'sinin tarihî teşekkülünde etnik unsurun esas itibariyle Türkmen-Oğuzlardan ibaret olduğuna şüphe yoktur” (Akdağ, 1999, 11); “Türkler Anadolu'da herhalde ilk defa olarak Selçuklular zamanında derli toplu olarak yerleştiler. Entik [yapı] itibariyle bu Türklerin büyük kısmı Oğuz olmuştur” (Togan, 1981: 195).

Anadolu'da Türkleşme ve İslamlaşmanın önemli bir diğer kolu da yer adları konusunda yaşanır. Anadolu'daki yerleşim yerlerinin çok eski olmasına rağmen sürekli istilalara sahne olması ve savaş alanları haline dönüşmesi dolayısıyla insanlar tarafından terk edilerek ıssız bırakılmıştır. Türkler hem bu terk edilmiş ve ıssız bırakılmış yerlere, hem de dağlara, tepelere, yüksek ovalara ve su kenarlarına yerleşerek bu çevrelerin şenlendirilmesini sağlamışlardır. Bu şenlendirilme faaliyeti Anadolu'nun en ücra köşelerine kadar yayılmıştır. Böylelikle Anadolu cismen olduğu kadar ismen de Türkleştirilmiştir. Anadolu coğrafyasının çok büyük bir kısmına verilen adlar, Türklerin Orta Asya'dan getirdikleri (Köymen, 1986: 31-32) kültür unsurlarına ait adlar, boy, soy ve sülale adları, doğa ve renk isimleri, yiyecek isimleri, yön adları, inanç sistemini gösteren adlar ve unvanlardan oluşur. Öyle ki Anadolu'da yer adlarının % 67'lik bir kısmı Türkçe adlardan oluşur (Karadoğan, 2002: 284). Bu adlandırma geleneği daha ilk andan itibaren sistemli hale gelerek, Türkiye Selçukluları, Anadolu Türk Beylikleri ve Osmanlı Devleti dönemlerinde iyice yerleşmiştir (Demir, 2002: 86). Böylelikle, bu devletlerin her birinin murad ettiği politika mucibince sistemli bir iskân ve şenlendirme faaliyetleri yürütmesi ve coğrafyanın isimlendirilmesi yoluyla da Anadolu'da Türkleşme ve İslamlaşması gerçekleştirilmiştir. Bu durum, Türklerin, Anadolu'da yeni bir medeniyet hamlesi gerçekleştirmeyi, kültürlerini muhafaza etmelerini ve kurdukları Müslüman-

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 8/9 Summer 2013

Türk medeniyetini, Türk kültürüne dayandırmalarını sağlamıştır (Karadoğan, 2002: 284). Yine aynı kültür birikimine dayanarak Müslüman-Türk medeniyetinin maddi temelleri de atılmıştır.

Anadolu'da Türkleşmenin Manevî Harçları

Anadolu'nun Türkleşmesi ve Türk vatani haline gelmesi Türk inanç sisteminden kopuk olmamıştır. Bu inanç sistemi ve yansımalarını, bir anlamda Anadolu'nun vatanlaşması ve Türkleşmesinin manevi harçları olarak kabul etmeliyiz. Çünkü cihat ve gaza ideolojisinin itici gücü, Anadolu'nun fethini hazırlayan önemli bir neden olmuştur (Şeker, 1987: 147). Bu cümleden olarak, daha Büyük Selçuklu Devleti kurulmadan önce Türk akıncılarının, önünde bir derviş savaşı ile Bizans topraklarına gaza savaşları için sevk edildiği bilinmektedir (Gül, 1971: 167). Türkiye Selçuklu Devleti kurulduktan sonra da bu dervişler uçlara, Bizans'a karşı gaza ve cihat savaşları için yönlendirilmiş (Turan 2010b: 72-73), böylelikle Anadolu'da ordunun yanı sıra ilerleyen dervişler, batıya yapılan akınların öncüleri olmuşlardır (Dikici, 1998: 169, 172). Bu dervişler, din uluları ve din önderleri olan pîrler, erenler, alperenler ve ahiler, kurdukları tekkeler ve zaviyeler eliyle Anadolu'da Türkleşmenin manevi mimarları olmuşlardır (Kafalı, 1999: 32). Dervişlerin, şeyhlerin ve erenlerin bu faaliyetlerine paralel olarak Türkler de tarikatların yayılmasına gayret etmişlerdir (Gül, 1971: 99). Bunun sonucunda tarikatlar ve tekkeler eli ile tarihte çok sık yaşanmayan bir içtimaî yapı değişikliği gerçekleştirilmiştir (Babacan, 1980: 74). Bu ideoloji, Anadolu'nun birçok köşesinin şehit dervişlerin, kahraman fatihlerin ve velilerin mezarları ile dolmasına vesile olduğu gibi, millî ve dinî efsaneler, menkıbeler ve destanların oluşturduğu sözlü gelenekler, Anadolu'da Türkleşmenin manevi harçlarını pekiştirmiştir (Turan, 1999 I: 214; Şeker, 1987: 147). Bütün bunlar Anadolu'nun hangi düşünceler ve inançlar etrafında Türkleştiğini gösterir (Turan, 1973: 52). Zira Anadolu'da Türkleşmenin manevî cihetini Anadolu'nun İslamlaşması oluşturur.

Anadolu'nun Türkleşmesinin manevi cihetlerine ruh veren din ve iman uluları, gaza savaşçıları olarak nitelendirilir ve cihat ruhunu bütün çıplaklığı ile aksettirirler (Arslan, 2001: 29). Bu din ve iman uluları olan dervişler Orta Asya menşelidir (Karadoğan, 2002: 284) ve Yesevi dervişlerinden oluşur (Solmaz, 2011: 150). Anadolu'da Türkleşmenin manevi ciheti olan İslamlaşma, Anadolu topraklarının kutsallaşmasını da sağlamıştır. Çünkü bir toprağın vatanlaştırılması bir inanç işidir ve bu inancın ortaya koyduğu dinamikler "vatan" sözcüğüne kutsallık katmıştır.

İskân Plan ve Programı: Anadolu'da Türkleşme ve Vatanlaşmanın Beşerî Dinamiği

En geniş anlamıyla "beşerî yerleşme" olarak ifade edilen iskân faaliyeti (Tanoğlu: 1954: 1), Türklerin Anadolu'ya planlı bir şekilde yerleşmesini ve Anadolu'nun Türkleşmesini sağlayan önemli faaliyetlerden biri, belki de en önemlisidir. Anadolu'nun Türk vatani haline gelmesini Türk devletlerinin bu politikaları sağlamıştır (Çetin, 2002: 261,267). Özellikle Malazgirt Zaferi'nden hemen sonra vuku bulan göçler, yaklaşık iki asır süren uzun soluklu nüfus hareketinin başlangıcını oluşturur (Sümer, 1960: 574). İskân plan ve programı, işte bu nüfusun Anadolu topraklarına etkili bir şekilde yerleştirilmesidir. Bu politika, Türklerin Anadolu'da kurduğu bütün devletlerin ortak özelliğini yansıtır. İskân politikası çok yönlü ve çok amaçlı bir faaliyetler bütünüdür. Daha ilk zamanlardan itibaren gerçekleştirilen planlı göçlerle, Büyük Selçuklu hükümdarı Melikşah zamanında 500 binin üzerinde bir Türk kitlesinin Anadolu'ya geçtiği bilinmektedir (Dikici, 1998: 202). Bu göç, iskân kaynağının birinci dalgasını oluşturur (Cahen, 1987: 1425). Bu göç hareketi sadece nüfus baskısından kurtulmak amacıyla Türk boylarının başka cihetlere yönlendirilmesi şeklinde olmayıp arkasında belli bir düşüncenin ürünü olan büyük planlar bulunmaktadır (Gül, 1971: 35, 113). Bu iskân politikasından murad edilen amaçlar şu şekilde sıralanabilir: İskân faaliyeti bir nüfus kontrolüdür ve merkezî otoritenin en ücra köşelere kadar yayılmasına hizmet eder. İskân faaliyeti bir iktisadî dönüşüm hareketidir. Zira nüfusun fazla olduğu yerlerde ciddi bir

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 8/9 Summer 2013

nüfus baskısı oluşur. Bu baskı üretimi azaltır, iktisadî faaliyeti gerileterek zamanla çökertir. İskân faaliyeti boş ve terk edilmiş toprakların üretime açılması amacına hizmet ettiğinden zenginleşmeye zemin hazırlar ve üretim ve geliri sürekli kılar. İskân politikası asayişin iadesi işidir. Asayişin bozulmasına zemin hazırlayacak unsurların kontrollü bir şekilde başka mahallere sevki ile asayişin temini sağlanır. İskân politikası içtimaî dinamizme zarar verecek verebilecek aşiret ve boyların alternatif bir güç olarak ortaya çıkmasının önünü kapatır. Zira alternatif bir güç haline gelecek aşiret ve boyların bölünerek başka başka mahallere iskân edilmesi ile kontrollü bir şekilde merkezî otoriteye bağlı bir hale getirilir. İskân politikası toprağın coğrafyaya, coğrafyanın da vatana dönüştürülmesini sağlar. İskân politikası toprağın kültürlenmesidir. Bu sayede boş, sahipsiz ve terk edilmiş topraklar vatanlaşır. İskân politikası ile askerî zaferlerle kazanılmış topraklar taçlandırılır. Bu zaferlerle kazanılan topraklar, iskân politikası ile tapulanır. İskân politikası ile bu topraklar milletin tapulu malı haline getirilir.

Anadolu topraklarına Türk kitlelerinin Malazgirt Zaferi'nden önce, Çağrı Bey'in keşif akınlarından sonraki 1028, 1038, 1044, 1047 ve 1063 yıllarında büyük Türk kitleleri Anadolu'ya gelmiştir. Bu gelen nüfus kitlesi iskân politikasının ilk nüfus kaynağını oluşturur. Malazgirt Zaferi'nden hemen sonra bu nüfus kitleleri, Anadolu'da fethedilen yerlere planlı bir şekilde iskân edilmiştir (Dikici, 1998: 196). Tuğrul Bey'den başlamak üzere Sultan Alparslan ve Sultan Melikşah gibi Büyük Selçuklu sultanları Türk kitlelerini Anadolu'ya sevk ederek, iskân politikasının beşerî kaynaklarını sağlamışlardır. Bu nüfus politikasının en önemli sonucu Anadolu'nun Türkleşmesidir (Turan, 1999: 281; Turan, 2010b: 48). Türkiye Selçuklu Devleti kurulduktan hemen sonra Süleymanşah, Türk boylarını Orta Anadolu'ya yerleştirerek iskân politikasını devam ettirmiştir. Türkiye Selçuklu Devleti'nin kurulması da büyük Türk kitlelerinin bir anda Anadolu'nun Batı taraflarına taşınmasını sağlamıştır (Cahen, 1987: 1410). Böylece Orta Anadolu çok kısa bir sürede Türk nüfusu ile dolmuştur. Bu planlı iskân politikası ile Bizans'tan devralınan harap, ıssız ve boş toprakların imar edilmesi sağlanmış, şehirler şenlenmiş, iktisadî hayat yeniden inkişaf etmiştir (Çetin, 1981: 88). Bu planlı politikalar, aslında, Türklerin sahip olduğu nüfus eliyle Türkleştirmek arzularının ne kadar kuvvetli olduğunun önemli delilidir (Barkan, 1954: 62). Bu da Anadolu'da büyük ve güçlü Türk devletlerinin teşekkülünü hazırlamıştır (Barkan II, 544). Türkler planlı ve programlı bir iskân politikası sayesinde Anadolu'nun en ücra köşelerini doldururken, Bizans'ın da karşı bir iskân politikasına giriştiği ve Balkanlardan Hristiyan Kıpçak, Kuman ve Peçenek Türklerini Anadolu'da iskân ettiği görülmektedir (Çay I, 1983: 186-187). Aslında Bizans Devleti bu politikasıyla Anadolu'nun Türkleşmesine katkıda bulunduğu söylenebilir.

Anadolu'nun Türkleşmesi sırasında buradaki gayrimüslimlerin zorla İslam dinine geçirildiği ve toplu ihtidaların yaşandığı bazı tarihçiler tarafından iddia edilir. Anadolu'da toplu sayılabilecek ihtida hareketi, işte bu gayrimüslim Kıpçak, Kuman ve Peçenek Türkleri arasında olmuştur. Bu durum Anadolu'da İslamlaşma ve Türkleşmeye hizmet etmiştir (Togan, 1981: 195; Köymen, 1986: 30; Çetin, 1981: 63). İskân politikasının etkili bir şekilde Anadolu'da uygulanması, Türkleri, siyasî, içtimaî ve iktisadî bütün cihetlerde üstün duruma getirmiştir.

İskân politikasının Anadolu'da kurulmuş devlet ve beyliklerin ortak özelliği olduğunu belirtmiştik. Osmanlı Devleti de miras aldığı bu devlet felsefesi gereğince, Büyük Selçuklu Devleti, Anadolu'da kurulmuş ilk Türk Beylikleri, Türkiye Selçuklu Devleti ve İkinci Dönem Anadolu Türk Beyliklerinin uyguladığı iskân ve nüfus politikasını devam ettirmiştir (Demir, 2002: 90). Ancak Osmanlı Devleti iskân politikasının uygulama alanı büyük oranda Trakya ve Rumeli'ni içine alan Balkanlar olmuştur (Balkanlar'da Türk göçleri ve bunların Türkiye Selçuklu Devleti dönemindeki örnekleri için bkz: Bal, 2008: 137-167). Devletin iskân politikasının ilk ayağını istimalet politikası teşkil etmiş ve bu politika asırlarca devam etmiştir. Balkanlar'da huzur ve istikrar bu politika sayesinde yürümüştür. Bu politika ile başta Boşnaklar ve Arnavutlar olmak

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 8/9 Summer 2013

üzere Balkan halklarının Osmanlı Devleti'ne meyletmesini sağlamıştır (Doğru, 2002: 172). Bundan sonra uygulanan iskân politikası Balkanlarda Türkleşme ve İslamlaşmanın alt yapısını oluşturmuştur.

Osmanlı Devleti iskân siyaseti çerçevesinde yürüttüğü nüfus politikası, fethettiği topraklarda sömürge siyaseti gütmeye başladığını gösteren deliller sunmaktadır. Balkanlarda şehirleşmenin unsurları olan mimarî eserler, sanat eserleri ve bayındırlık hizmetleri bunların en önemli misalleridir ve Osmanlı Devleti'nin bu coğrafyayı yurt tutmak istediğini gösterir (Doğru, 2002: 166). Osmanlı Devleti'nin Balkanlarda uyguladığı iskân siyaseti bir askeri istila siyaseti olmamış; devlet idaresinde belli bir plan, nizam ve kurallar bütünüyle sınırları çizilen bir yerleşme ve göç hareketi hüviyetinde kalmıştır (Ersoy, 2008: 49).

Balkanlarda Osmanlı iskân ve göç siyasetinin amaçları arasında, vatanlaşma olmakla birlikte boş, çorak ve ölü toprakların canlandırılması, şenlendirilmesi, iskân ve ihya edilmesi siyaseti bulunmaktadır (Pamuk, 2006: 228). Zaten bu da toprağın vatanlaştırılması hareketinden başka bir şey değildir. Bu yüzden Balkanlardaki iskân politikası Anadolu'da uygulanmış iskân politikasından bir miktar farklı olarak Osmanlı Devleti'nin bizatihi resmi politikası çerçevesinde gerçekleşmiştir (Doğru, 2002: 167):

“Selçuklu ailesi, bu kavimler arasından Bağdat'ta siyasete en yüksek düzeyde dâhil olmuş ve saltanatı elinde tutan bir hanedan haline gelirken diğer pek çok boy daha da batıya ilerledi ve Bizans İmparatorluğu'nun doğu sınırları boyunca kümeler halinde yerleşti. Bunların Küçük Asya içerisine yaptıkları akınlar, Selçuklu Sultanlığı'nın iradesinden bağımsız ve en azından arada sırada bu iradeye zıt idi” (Kafadar, 2010: 3). Ancak bu yargıyı genele şamil etmek zordur.

Bu resmi iskân politikası mucibince devlet, Anadolu'daki Türk nüfusunun bir bölümünün Balkanlara göç etmesini teşvik etmiştir. Büyük Selçuklu Devleti'nin yaşadığı nüfus baskısı, mali ve askeri zorunluluklar, Osmanlı Devleti'nin iskân politikasının itici güçleri arasında yer almaktadır (İnbaşı, 2002: 157).

Osmanlı Devleti iskânı etkin bir şekilde yürütmek ve Türk nüfusunun etkili bir şekilde yayılmasını sağlamak için çeşitli tedbirler almıştır. Bunlardan biri Balkanlarda daha kalıcı hale gelmesini sağlayan tımar sisteminin uygulanmasıdır. Tımar sistemi ile belli bir toprağın dirliklere ayrılarak belli yükümlülükler karşılığında, bu toprakların kullanım hakkı bireylere verilmiştir (Arslan 2001: 32). Bu sayede kullanılmayan boş topraklar üretime açılmış, bundan hem tımar sahibi hem halk ve hem de devlet faydalanmıştır. Bu da toprağın mülk olarak benimsenmesine vesile olarak, Balkanların İslamlaşmasını ve Türkleşmesini sağlamıştır.

Osmanlı Devleti'nin uyguladığı diğer bir iskân politikası sürgünler yoluyla nüfusun bir yerden bir yere sevkidir. Bu politika ile iktisadî, siyasî, içtimaî ve idarî birçok amaç güdülmüştür. Devletin gelirinin artırılması amacıyla nüfusun en verimli topraklara sevkî, yeni fethedilen harap bir memleketi şenlendirmek, askerî sevkîyatın düzgün bir şekilde yapılmasını sağlamak, yollar boyunca köyler ve kasabalar kurarak nakliye, seyahat ve ticareti teşkilatlandırmak, yabancı bir memlekette diğer düşman unsurlar arasına Türk ve Müslüman nüfus yerleştirilerek askerî ve siyasî emniyeti sağlamak, bu amaçlar arasında yer alır (Barkan, 1949-1950: 57-58). Aslında bu amaçların toplamı bu kalabalık nüfusun yer ve yurt tutması, bu memleketleri kendilerine vatan yapmasıdır (Barkan, 1954: 544). İşte bu amaçlara yönelik uygulanan iskân politikası aracılığıyla yeni toprakların Türkleştirilmesi arzulan o kadar kuvvetli bir hal almıştır ki bu memleketlerin mukadderatı kat'i bir suretle tayin (Barkan, 1949-1950: 65) ve bu topraklarda ufak mikyasta bir anavatan teşkil edilmiştir (Barkan, 1954: 544).

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 8/9 Summer 2013

Osmanlılar, Balkanlarda uyguladığı iskân nüfus politikasının beşerî kaynağını Anadolu sağlamıştır. Anadolu, bu döneme gelindiğinde artık Türkleşmesi tamamlanmış ve Balkanların Türkleşmesine nüfus sağlar olmuştur. Karaman, Karesi, Hamid yöreleri Balkanların iskânının önemli nüfus kaynaklarıdır. Bu yörelerden Trakya ve Rumeli'ne nüfus kaydırılarak buraların Türkleşmesi sağlanmıştır. İstanbul fethedildiğinde aynı politika sayesinde İstanbul'un kısa bir sürede Türkleşmesi ve İslamlaşması gerçekleştirilmiştir (Kafalı, 1999: 14).

Anadolu'da Müslüman Türk Medeniyeti

Anadolu'da Türkleşme ve İslamlaşma kendi içtimaî, siyasî, iktisadî ve hukukî kurumlarını da oluşturmuştur. Şehirler kurulurken merkezin ne gibi unsurlarla meydana geleceğinden başlamak üzere şehrin içtimaî, iktisadî ve hukukî yapısı Türkleşmenin ve İslamlaşmanın temel dinamiklerini içerecek şekilde tanzim edilmiştir. Bunun için şehrin nüfus niteliğinden başlamak üzere, şehri oluşturan bütün unsurlar bu nüfusun niteliğine göre şekillenmiştir. Anadolu'da Türkleşme işte bu nüfusun meydana getirdiği değişimin adıdır. Bu, yeni kurulan bir yerleşim biriminin yapısında, harap bırakılmış bir köyün yeniden ihya edilmesinde, bir dağ tepesinin şenlendirilmesinde, ıssız bir mevkiin kültürlenmesinde ve şehirlerin yeniden imarında açık bir şekilde görülür. Bu değişim, Türklerin Orta Asya'dan getirdiği kültürel ve medenî birikimlerinin ve İslamî dinamiklerin ortaya çıkardığı sonuçların yansımaları olarak izah edilmelidir.

Türkler, Anadolu'da Müslüman Türk medeniyetini kurarken birçok unsuru ve bu unsurların değişkenlerini göz önüne alarak hareket etmişlerdir. Müslüman Türk medeniyetini sağlam temellere dayandıracak birçok müesseseye vücuda getirilmiştir. Bu müesseselerin en önemlilerinden biri vakıf müesseseleridir. Vakıf müesseseleri ıssız dağ başlarının şenlendirilmesi, şehirlerin imar edilmesi, güvenliğin sağlanması, hayır müesseselerinin işler hale getirilmesi, sanatın yükselmesi ve dinin öğretilmesi gibi faaliyetlerin yürütülmesini sağlamıştır (Kafalı, 1999: 34-35; Solak, 2000: 179-180). Yine Anadolu'nun Türkleşmesine ve İslamlaşmasına hizmet etmiş (Ercan, 1986: 690) ve en önemlisi de bu faaliyetler devlete yük olmaksızın gerçekleştirilmiştir. Vakıf müessesesi, zaviye, tekke, medrese ve külliye gibi kendi alt müesseselerini de oluşturmuş, böylelikle Anadolu'da Müslüman Türk medeniyeti, birçok dinamik kurumun işlerliğiyle sağlam temellere dayandırılmıştır. Vakıf müessesesi ile toplumu ayakta tutan en önemli yapılanma biçimi olarak Türklerin Orta Asya'dan getirip Anadolu'da hayatı kazandırdığı ve olgunlaşmış cemiyetlerin ortaya koyabileceği türde sivil toplum hareketi gerçekleştirilmiştir (Kafalı, 1999: 34-35):

“Selçuklu sultanlarının, Orta Asya ve İran Türk-İslâm devlet geleneği mirasından gelen vakıf yoluyla sosyal yardım ve kültürel hizmet kurumları yaptırma politikalarının mekânsal ürünleri olarak; Anadolu kentlerinin hukuk, tıp, matematik, astronomi, felsefe ve edebiyat eğitimi veren medreseler, sağlık ve eğitim kurumları işlevindeki dârü'ş-şifâlar gibi sosyal-kültürel amaçlı kamusal hizmet yapıları ile donatıldığı bilinmektedir” (Özcan, 2010: 203).

Türkler, Anadolu'nun yeniden imar, inşa, ihya edilmesi ve şenlendirilmesini sadece bir toprağın ya da coğrafyanın kazanılması olarak görmemiştir. Kazanılan toprakla birlikte insanın hem topluma kazandırılması hem de toplumun zarar göreceği içtimaî sorunların bertaraf edilmesini sağlamıştır. Vakıf müessesinin yanında önemli işlevlere sahip olan derbentler de bahsettiğimiz içtimaî hizmetin sağlanması amacıyla kurulmuştur. Bu müesseseye aracılığıyla sorunlu toplulukların toprak sahibi yapılması, boş ve ıssız kalmış toprakların üretime açılması, asayişin daimî bir hale getirilmesi, (Dikici, 1998: 219) yerel asayişsizlik unsurlarının bertaraf edilmesi amaçlanmış, bu amaca uygun olarak bu müesseseler Anadolu'nun birçok bölgesinde, özellikle ıssız ve güvenlik sorunu yaşayabilecek yerlerde kurulmuştur. Bu müesseselerin etkisiyle özellikle kırsal kesimler, tıpkı şehirler gibi asayişin mümkün olduğunca sağlandığı yerler haline gelmiştir (Kafalı, 1999: 20). Anadolu'da bu tür yapılanmalar yaygınlaşırken Türkleşme ve İslamlaşma da o denli yaygın bir hal

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 8/9 Summer 2013

almıştır. Bu yaygınlaşma, toprağın tapu senetleri olarak kabul edilebilecek medeniyet ürünlerinin birer birer kök salmasını ve Anadolu'da özgün bir toplumsal yapının oluşmasını sağlamıştır.

Türkler, Anadolu'da bu tür müesseseler vücuda getirirken nitelikli nüfusu da Anadolu'da iskân etmeye gayret etmişlerdir. Böylelikle Anadolu'nun birçok şehrinde ilim, sanat ve kültür erbabının yerleştirilmesi sağlanmıştır (Çetin, 2002: 262). Bu ilim ve sanat erbabları, bizzat sultanlar tarafından korunmuş ve saygı görmüşlerdir.

Türklerin Anadolu'da Müslüman Türk medeniyetinin maddî cihetini göz ardı etmediğini yukarıda da belirtmiştik. Türkler medeniyetin maddî unsurlarından biri olan iktisadî hayatın geliştirilmesine büyük önem vermişler ve bunun için özellikle mülkiyetin korunması, ticaret güvenliğinin sağlanması, ulaşımın sağlıklı bir şekilde yapılmasına çalışılmış ve bu, kısa sayılabilecek bir sürede tamamlanmıştır. Bunun yanında tüccar korunmuş ve teşvik edilmiştir. Güvenli ticaret güzergâhları oluşturulmuş ve iktisadî faaliyetlerin önünü açacak önlemler alınmıştır (Kafalı, 1999: 40; Kamalov, 2002: 178). Bu nedenle Anadolu, özellikle Sultan Alaaddin Keykubat döneminden itibaren iktisadî, siyasî ve içtimaî yönlerden altın çağını yaşamıştır (Sümer, 1989: 16). Bu tedbir ve faaliyetler, başta Anadolu'nun zenginleşmesine, devlet hazinelerinin dolmasına ve halkın müreffeh bir hayat yaşamasına vesile olmuştur. Böylece medeniyetin iktisadî ciheti tahkim edilerek, maddî unsurlarının yükselmesinin önü açılmıştır.

Anadolu'da medeniyet unsurlarının bir bir ortaya çıkması, Anadolu'nun Türkleşmesi ve İslamlaşmasının ve Türk vatani haline getirilmesinin delilleri olarak görebileceğimiz ve mimariden sanata, iktisaddan zanaata ve hukuktan siyasete birçok alandan örneklerin nitelik ve nicelik olarak da artmasını sağlamıştır. Bunlara örnek olarak mimarî alanda önemli eserler olan camiler, hanlar, hamamlar, kervansaraylar, köprüler, sulama sistemleri ve yollar gibi binlercesini gösterebiliriz (Koca, 2008: 146; Özköse, 2003: 277). Malazgirt zaferinden sonra Anadolu'nun en üca köşelerini dolduran Türkler; komutanları ve başbuğları liderliğinde onlarca siyasî teşkilatlar kurmuşlardır. Danişmend, Artuklu, Saltuklu, Mengüceklî Türk devletleri bu ilk kurulan siyasî teşkilatlar olarak zikredilebilir (Mükrimin Halil, 1934: 358; Ocak 1991: 110). Daha bu devletlerden başlayarak mimari olmak üzere medeni unsurların birçok alanında örnekler görülmeye başlanmıştır (Aslanapa, 2004: 17-23), bunlar, alanında birer şaheser niteliğindedir ve Türk estetiğinin en güzide numunelerini teşkil ederler. Mimarideki bu gelişim çizgisi, Türkiye Selçuklu Devleti, ikinci dönem Anadolu Türk beylikleri ve Osmanlı Devleti devrinde devam ederek zirve noktaya ulaşır. Bu devletler tarafından başlatılan Türkleşme ve bunun gelişim çizgisi bu meselenin gerçek önemini ortaya koyar ve Türkleşmenin hedefine ulaştığını gösterir (Koca, 2008: 138).

Anadolu'daki Türk nüfusu ve bu nüfusun etkisi ile oluşan Müslüman Türk medeniyetinin yaygınlaşması, içinde gayri Türk ve gayrimüslim sakinleri olan şehirlerde de dönüşümü hızlandırmıştır. Anadolu coğrafyasının her köşe ve tarafında Türk eseri olan camiler, medreseler, hanlar ve kervansaraylar yükselmiştir (Aslanapa, 2004: 2-7). Bu faaliyetler Anadolu'nun çehresini tam anlamıyla değiştirmiş, Anadolu artık Bizans ülkesinden çok Türk vatani haline gelmiştir (Yıldız, 2007b: 105).

Türkler Anadolu'da açtığı yeni medeniyet ufuklarıyla, burada yaşayan gayri Türk ve gayrimüslim unsurları bir arada tutacak bir toplumsal birliktelik anlayışı oluşturmuştur. Böylece bütün toplumlar Anadolu'da barış ve karşılıklı anlayış içinde bir arada yaşamışlardır. Türk kültürü, Anadolu'da Müslüman Türk medeniyetinin ortaya çıkmasını, Müslüman Türk medeniyeti de Anadolu'da evrensel bir dünya görüşüyle bütün insan topluluklarının birlikte yaşamasına vesile olacak toplumsal anlayışın yerleşmesini sağlamıştır. Müslüman Türk medeniyeti de Türk kültürüne dayanan ve Anadolu'da yaşayan farklı kavimleri ortak bir kültür potası içerisinde buluşturarak kendi benlikleriyle beraber yaşamasını sağlayan bir içtimaî düzen kurulmasını sağlamıştır.

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 8/9 Summer 2013

Sonuç

Tarihî geçmişi oldukça eski zamanlara tekabül eden Türkler tarih boyunca önemli coğrafyalara hayat verip ve dinamizm kazandırarak bu coğrafyaların tarihi seyrini değiştirmiştir. Türkler sahip olduğu devlet geleneği, hâkimiyet mefkûresi ve bunların harekete geçirdiği ideoloji ile bütün cihamın Türk yurdu olması tefekkürüyle tarih boyunca önemli atılımlar gerçekleştirmişlerdir. Bu atılımlar Türklerin, dünyanın birçok yerine yayılmasını ve bu coğrafyalarda birçok devlet kurmasını sağlamıştır. Türkler, bu ideolojilerle kurdukları devletlerin politikalarına yön vermişlerdir.

Coğrafya üzerinde insan kavramının öneminin idrakiyle hareket eden Türkler, fetih yoluyla elde edilen toprakların silah ya da siyasî güç yolu ile elde tutulamayacağını bilinciyle hareket etmişlerdir. Bu bilinç ve ortaya çıkardığı düşünce yapısı, Türklerde, kendine has bir yönetim anlayışı, idare sistemi, iktisadî görüş, hukukî yaklaşım ve siyaset ideolojisi oluşturmuştur.

Türklerin kurduğu her devlet, bir öncekinin kültürel mirası, yönetim ve idarî anlayışı, medenî birikimleri ve tarihî tecrübeleri ile donanmış olarak karşımıza çıkar. Bu cümleden olarak, Türk Milleti oluşturduğu devlet tecrübesini bir sonrakine aktararak bir öncekinden tevarüs eden birikimlerle bir sonraki devletini rahatlıkla kurmuştur. Tarihî sürecin kendilerine kazandırdığı tecrübe, Türk devlet anlayışını ve geleneğini bu tarihî süreçte mükemmelleştirmiş ve zirve noktaya taşımıştır. Erol Güngör bunu;

“Türk milleti tarih boyunca kazandığı bütün gücünü ve tecrübesini birleştirerek Osmanlı İmparatorluğu’nu kurdu. Bizim tarihimizin bütün evvelki safhaları bu büyük eserin meydana getirilmesi için yapılmış bir prova gibidir. Kurduğumuz bütün büyük devletler Beethoven’ın ilk sekiz senfonisi gibi hepsi birbirinden güzel eserler olmuştur; fakat Dokuzuncu Senfoni’yi dinleyen insan nasıl bütün diğerlerinin müzik tarihindeki en büyük eserler için hazırlık olduğu intibamı alırsa Osmanlı İmparatorluğu’nu anlayan bir insan da bizim bütün devletlerimizin bu İmparatorluk istikametinde birer ön çalışma gibi olduğunu görecektir” (Öz, 2010: 106) şeklinde gayet veciz bir şekilde anlatmıştır.

Anadolu’nun Türk vatanı haline gelmesi, nüfus iskânının getirdiği hareketlilik ile Türklüğün Anadolu’ya nakış nakış işlenmesi süreci ile gerçekleşir. Bu, Anadolu’da şehir medeniyetinin temel özellikleridir ve şehir özelinde insana bakışın temel dinamiklerinin, İslam’ın bakış açısıyla yoğrulduğu insan-doğa-şehir arasında estetik anlayışın tezahürünü yansıtıyordu. Bu yüzden şenlendirmeye cami-tekke-zaviye-mescit etrafından başlanılarak, şehre silinmez bir kimlik veren bir anlayışın, şehirle birlikte büyüyüp yaygınlaştığı görülür. Günümüzde de bu kimliğini koruyan İstanbul, Edirne, Bursa, Konya, Amasya ve Erzurum gibi şehirler Müslüman Türk medeniyetinin inşa edildiği yerler olarak karşımızda durmaktadır.

Türklerin iskân politikası, insan sevk ve idaresinin en güzel örnekleri ile doludur. Bu politika, iskâna konu olan tarafların (devlet ve halk) sorumluluklarını tam anlamıyla yerine getirmesi anlayışına uygun; tarafların iktisadî-içtimaî-kültürel çıkarlarını önemseyen ve toprağın ivedilikle içselleştirilmesi ideolojisini içeren büyük bir organizasyondur.

Anadolu’ya yapılan Türk göçleri, Anadolu’nun nüfus bakımından Türkleşmesini sağlarken, özellikle Beylikler döneminden itibaren dil, kültür, gelenek, imar faaliyetleri ve bunların toplamı olan medenî bakımlardan da Türkleşme kati bir şekilde gerçekleştirilmiştir. Bütün bunların doğal sonucu olarak Anadolu’nun vatanlaştırılmasını sağlayan siyasî, sosyal, iktisadî, idarî ve kültürel dinamiklerin oluşmasına tanıklık edilmiştir.

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 8/9 Summer 2013

KAYNAKÇA

- AKDAĞ Mustafa (1999). *Türkiye'nin İktisadi ve içtimai Tarihi I (1243-1453)*, Ankara: Barış Yayınları.
- ARSLAN H. Çetin (2001). *Türk Akıncı Beyleri ve Balkanların İmarına Katkıları (1300-1451)*, Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- ASLANAPA Oktay (2004). "Anadolu'nun Türkleşmesinin Belgeleri", *Türk Dünyası Tarih Dergisi*, Sayı: 207., Sayfa: 17-23., Ankara: Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı.
- BABACAN Selami (1980). "Alp-Eren ve Gazi Dervişlerin Anadolu'nun Türkleşmesindeki Yeri", *Milli Eğitim ve Kültür*, Sayı: 6., Sayfa: 71-74., Ankara:
- BAL Mehmet Suat (2005). "Anadolu'dan Balkanlara Yapılan İlk Müslüman Türk ve İskânı (H. 662/1263-1264)", *Türk Dünyası Araştırmaları Dergisi*, Sayı: 175., Ankara: Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı.
- BARKAN Ömer Lütfi (1949-1950). "Osmanlı İmparatorluğunda bir İskân ve Kolonizasyon Metodu Olarak Sürgünler", *İ.Ü. İktisat Fakültesi Mecmuası*, XI/1-4., Sayfa: 279-353., İstanbul: İstanbul Üniversitesi.
- BARKAN Ömer Lütfi (1952). "Osmanlı İmparatorluğunda bir İskân ve Kolonizasyon Metodu Olarak Sürgünler", *İ.Ü. İktisat Fakültesi Mecmuası*, XIII/1-4., Sayfa: 56-78., İstanbul: İstanbul Üniversitesi.
- BAYKARA (1988). *Anadolu'nun Tarihi Coğrafyasına Giriş I Anadolu'nun İdarî Taksimatı*, Ankara: Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları.
- BEDİRHAN Yaşar (2002). "Anadolu Nüfus Hareketleri ve Selçuklu Sultanlarının İskân Politikası", *Türk Dünyası Araştırmaları Dergisi*, Sayı: 140., Ankara: Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı.
- BİLGİÇ Emin (1971). "Türkler ve İslamiyet", *Diyanet İşleri Başkanlığı Dergisi*, Cilt: 10., Sayı: 110-111., Sayfa: 224-229., Ankara: Türkiye Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları.
- CAFEROĞLU Ahmet (1972). "İlk Anadolu Vatan Kültürü Kurucuları", *Türkiyat Mecmuası*, Cilt 17., Sayfa: 1-12., İstanbul.
- CAHEN Claude (1979). *Osmanlılardan önce Anadolu'da Türkler*, (Çeviren: Yıldız Moran), İstanbul: E Yayınları.
- CAHEN Claude (1987). "Türklerin Anadolu'ya İlk Girişi (XI. Yüzyılın İkinci Yarısı)", (Çeviren: Yaşar Yücel-Bahaeddin Yediyıldız) *Belleten*, Cilt: LI., Sayı: 201., Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- ÇAY M. Abdulhaluk (I 1983). "Anadolu'nun Türkleşmesi I", *Türk Kültürü*, Sayı: 239, 183-188., Ankara: Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü.
- ÇAY M. Abdulhaluk (II 1983). "Anadolu'nun Türkleşmesi II", *Türk Kültürü*, Sayı: 241, 270-279., Ankara: Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü.
- ÇETİN Osman (1981). *Selçuklu Müesseseleri ve Anadolu'da İslamiyet'in Yayılışı*, İstanbul: Marifet Yayınları.
- ÇETİN Osman (2002) "İskânlarla Anadolu'nun Türk Vatanı Haline Gelmesi", *Türkler*, Cilt: 6., Sayfa: Ankara: Yeni Türkiye Yayınları.

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 8/9 Summer 2013

- ÇİFTÇİOĞLU İsmail (2008). Orta Asya-Anadolu İlim Kültür Köprüsü (XI-XVI)", *Bilig*, Sayı: 44., Sayfa: 143-172., Ankara.
- DEMİR Mustafa (2002). "Osmanlı Devleti'nin Kuruluşunda Türk Nüfusu", *Türk Dünyası Araştırmaları Dergisi*, Sayı: 140., Ankara: Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı.
- DİKİCİ Mehmet (1998). *Anadolu'da Türkler (Anadolu'ya Türk Göçleri)*, İstanbul: Burak Yayınevi.
- DOĞRU Halime (2002). "Osmanlı Devleti'nin Rumeli'de Fetih ve İskân Politikası", *Türkler*, Cilt: 9., Sayfa: 165-176., Ankara: Yeni Türkiye Yayınları.
- EKİNCİ Abdullah (2003). "İskit, Hun ve Selçuklu Akınları Sonucunda Anadolu'nun Türkleşmesinde Urfa'nın Konumu", *Türk Dünyası Tarih Dergisi*, Sayı: 194., Sayfa: 48-51. Ankara: Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı.
- EKİNCİ Abdullah (2004). "Urfa ve Çevresinde Türk Akınları (MÖ. VII- MS. XIV. Yüzyıl)", *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt: 14, Sayı: 1, Sayfa:259-273, Elazığ
- EMİROĞLU Mecdi (1984). "Bolu Yöresi Yer Adları" *Türk Yer Adları Sempozyumu Bildirileri*, 11-13 Eylül 1984, Sayfa: 181-200., Ankara: Milli Folklor Araştırmaları Dairesi Yayınları.
- ERCAN Yavuz (1986). "Devşirme Sorunu, Devşirmenin Anadolu ve Balkarlardaki Türkleşme ve İslamlaşmaya Etkisi", *Belleten*, Cilt: 50., Sayı: 198., Ankara Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- ERSOY Ersan (2008). "Türklerde Bir İskân Siyaseti Olarak Derbend Teşkilatı", *Doğu Anadolu Bölgesi Araştırmaları*, Sayfa: 47-53., Elazığ.
- GÜL Kemal Vehbi (1971) *Anadolu'nun Türkleştirilmesi ve İslâmlaştırılması*, İstanbul: Toker Yayınları
- GÜLER Ali (2008). "Anadolu'nun Türkleşmesi İle İlgili Bazı Meseleler", *Uyan Türkiyem II. Yörük-Türkmen Büyük Kurultayı ve Bilim Şenliği*, 3-4 Mayıs 2008, 198-205., Ankara: Türk Metal Sendikası Yayınları.
- GÜNGÖR Erol (1998). *Sosyal Meseleler ve Aydınlar*, 4.Baskı, İstanbul: Ötüken Yayınları.
- İNBAŞI Mehmet (2002). "Balkanlarda Osmanlı Hakimiyeti ve İskân Siyaseti", *Türkler*, Cilt: 9., Sayfa: 154-164., Ankara: Yeni Türkiye Yayınları.
- KAFADAR Cemal (2010). *İki Cihan Âresinde*, Ankara: Birleşik Dağıtım Kitabevi.
- KAFALI Mustafa (1999). *Anadolu'nun Fethi ve Türkleşmesi*, Trabzon: Trabzon Türk Ocakları Yayınları.
- KAFESOĞLU İbrahim (1953). "Doğu Anadolu'ya Türk Selçuklu Akını (1015-1021) ve Tarihi Ehemmiyeti", *60. Doğum Yılı Münasebetiyle Fuad Köprülü Armağanı*, Sayfa: 259-274., İstanbul: Yalçın Matbaası.
- KAFESOĞLU İbrahim (1970). "Malazgirt Meydan Muharebesi", *Diyanet İşleri Başkanlığı Dergisi*, Cilt: 9., Sayı: 98-99., Sayfa: 213-215., Ankara: Türkiye Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları.
- KAFESOĞLU İbrahim (1972). *Selçuklu Tarihi*, Birinci Basılış, İstanbul: Millî Eğitim Basımevi.
- KAFESOĞLU İbrahim (1998). *Türk Milli Kültürü*, Onuncu Baskı, İstanbul: Ötüken Yayınları.
- KAMALOV İlyas (2002). "Moğol İstilas ve Anadolu Kültürüne Tesirleri", *Türk Dünyası Araştırmaları Dergisi*, Sayı: 140., Ankara: Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı.

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 8/9 Summer 2013

- KARADOĞAN Ahmet (2002). “Ad Bilimi Perspektifinden Anadolu’nun Türkleşmesi Sürecine Farklı Bakış”, *Türkler*, Cilt: 6., Sayfa: 283-287., Ankara: Yeni Türkiye Yayınları.
- KAYMAZ Nejat (1993). Malazgirt Savaşı ile Anadolu'nun Fethi Ve Türkleşmesine Dair”, *Malazgirt Armağanı*, Sayfa: 259-268., Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- KOCA Salim (2008). “Anadolu'nun Türkiye Haline Gelmesinde Türk Kültürünün Rolü”, *Uyan Türkiyem II. Yörük-Türkmen Büyük Kurultayı ve Bilim Şenliği*, 3-4 Mayıs 2008., 126-171., Ankara: Türk Metal Sendikası Yayınları.
- KÖPRÜLÜ Fuad (1999). *Osmanlı Devleti'nin Kuruluşu*, 6. Baskı, Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- KÖYMEN Mehmet Altay (1986). “Selçuklular ve Anadolu'nun Türkleşmesi Meselesi”, *Selçuk Dergisi*, Sayı: 1., Sayfa: 21-35., Konya: Selçuk Üniversitesi Selçuklu Araştırmaları Merkezi.
- MÜKRİMİN HALİL (1934). *Türkiye Tarihi Selçuklu Devri I Anadolu'nun Fethi*, İstanbul: Akşam Matbaası.
- NURBAKİ Haluk (1984). *Türkistan'dan Türkiye'ye Anadolu Mucizesi*, Ankara: Mayaş Yayınları.
- OCAK Ahmet Yaşar (1991). “Anadolu (Anadolu'nun Türkleşmesi ve İslamlaşması)”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, Cilt: III, Sayfa: 110-116., İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- ÖGEL vd. (1986). *Türk Milli Bütünlüğü içinde Doğu Anadolu*, 2. Basım, Ankara: Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları.
- ÖZ Mehmet (2010). “Erol Güngör'ün Tarih Anlayışı”, *Erol Güngör'ün Anısına Türkiye'de Değişim Sempozyumu (6-9 Aralık 2010)*, Sayfa: 101-110., Ankara: Gazi Üniversitesi Rektörlüğü.
- ÖZCAN Koray (2010). “Erken Dönem Anadolu–Türk Kenti Anadolu Selçuklu Kenti ve Mekânsal Ögeleri”, *Bilig*, Sayı: 55., Sayfa: 193-220., Ankara: Ahmet Yesevî Üniversitesi Mütvevelli Heyet Başkanlığı.
- ÖZKÖSE Kadir (2003). “Anadolu'nun Türkleşmesi ve İslamlaşmasında Tasavvufi Zümre ve Akımların Rolü”, *Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Cilt: VII/1, s. 249-279, Sivas.
- ÖZTÜRK Necdet (1990). “Malazgirt Zaferi ile Yeni Bir Vatanın Kuruluşu”, *Türk Dünyası Tarih Dergisi*, Sayı: 44., Sayfa: 8-10., Ankara: Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı.
- PAMUK Bilgehan (2006). “XVII. Yüzyılda Bir Şenlendirme (İhyâ) Uygulaması: Mormoc Köyü'nün İmarı (Kelkit)”, *Bilig*, Sayı: 36 Sayfa: 227-241., Ankara: Ahmet Yesevi Üniversitesi Yayınları.
- RASONYİ Lászlo (1987). *Türk Devletinin Batıdaki Vârisleri ve İlk Müslüman Türkler*, (Yay. Haz. Ş. K. Seferoğlu - Adnan Müderrisoğlu), Ankara: Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları
- SEVİM Ali (1993). Malazgirt Meydan Savaşı ve Sonuçları”, *Malazgirt Armağanı*, Sayfa: 219-229, Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- SOLAK İbrahim (2000). “Anadolu'da Nüfus Hareketleri ve Osmanlı Devleti'nin İskân Politikası” *Türk Dünyası Araştırmaları Dergisi*, Sayı: 127., Ankara: Türk Dünyası Araştırmaları Yayınları.

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 8/9 Summer 2013

- SOLMAZ Sefer (2011). “Danışmendlilerin İskân Politikası”, *Büyük Selçuklu Devletinden Türkiye Selçuklu Devletine Mehmet Altay Köymen Armağanı*., Sayfa: 145-163., Konya: Selçuk Üniversitesi Türkiyat Enstitüsü.
- SÜMER Faruk (1960). “Anadolu’ya Türkler Yalnız Göçebe olarak mı Geldi?”, *Belleten*, Cilt: XXIV., Sayı: 96., Sayfa: 567-594., Ankara: Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı.
- SÜMER Faruk (1989). “Türkiye’nin Doğusu”, *Türk Dünyası Araştırmaları Dergisi*, Sayı: 59., Sayfa: 10-21., Ankara: Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı.
- SÜMER Faruk (2002). “Anadolu’da Oğuz Boylarına Ait Yer Adları”, *Türkler*, Cilt: Cilt 6., Ankara: Yeni Türkiye Yayınları.
- ŞEKER Mehmet (1987). *Fetihlerle Anadolu'nun Türkleşmesi ve İslâmlaşması*, Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları.
- ŞİMŞİR Sebahattin (2010). “Anadolu'nun Türkleşmesinde Türkmenlerin Rolü ve Tuğrul Bey Döneminde Bizans'a Karşı Verdikleri Mücadele”, *Türk İslâm Medeniyeti Akademik Araştırmalar Dergisi*, Sayı: 10., Sayfa: 89-96., Konya: Türk-İslam Medeniyeti İlmi Araştırmaları Enstitüsü Yayınları
- TANOĞLU Ali (1954) “İskân Coğrafyası Esas Fikirler, Problemler ve Metod” Cilt: 11, *Türkiyat Mecmuası*, Cilt: 11, Sayfa: 1-32., İstanbul: İstanbul Üniversitesi
- TIPKOVA Vasilka-Zaimova (2002). “XI. Yüzyıldan Sonra Anadolu’daki Bulgarlar ve Selçuklular”, *Türkler*, (Çev: Zeynep Zafer)”, Cilt: 6., Sayfa: 241-245., Ankara: Yeni Türkiye Yayınları.
- TOGAN Zeki Velidî (1981). *Umumî Türk Tarihine Giriş I. Cilt., En Eski Devirlerden 16. Asra Kadar*, 3. Baskı, İstanbul: Enderun Yayınları.
- TURAN Osman (1973). *Türkler Anadolu’da*, İstanbul: Hareket Yayınları.
- TURAN Osman (1998), *Selçuklular Zamanında Türkiye Siyâsi Tarih Alp Arslan’dan Osman Gazi’ye (1071-1318)*, 6. Basım, İstanbul: Boğaziçi Yayınları.
- TURAN Osman (1999 I-II), *Türk Cihân Hâkimiyeti Mefkûresi Tarihi*, 12. Baskı, İstanbul: Boğaziçi Yayınları
- TURAN Osman (1999). *Selçuklular Tarihi ve Türk İslâm Medeniyeti*, 8. Baskı, İstanbul: Boğaziçi Yayınları.
- TURAN Osman (2010a). “Büyük Malazgird Zaferi ve Anadolu’da Türk Destanı” *Makaleler*, Sayfa: 625-633, Ankara: Kurtuba Yayınları.
- TURAN Osman (2010b). *Selçuklular ve İslamiyet*, 6. Basım, İstanbul: Ötüken Yayınları.
- ÜLKER Necmi (2002). “Batı Anadolu’nun Türkleşmesi: İzmir Örneği”, *Türkler*, Cilt: 6., Sayfa: 288-293., Ankara: Yeni Türkiye Yayınları.
- ÜREMİŞ Ali (2005). *Türkiye Selçuklularının Doğu Anadolu Politikası*, Ankara: Ebabil Yayınları.
- WITTEK Paul (1971). “Osmanlı İmparatorluğunun Kuruluşu”, *Batı Dillerinde Osmanlı Tarihleri: I*, (Çev. Güzin Yalter), İstanbul: Türkiye Yayınevi.
- YILDIRIM Dursun (1984). “Coğrafya’dan Vatan’a Geçiş ve Vatan İle Göç Ediş Problemi”, *Türk Yer Adları Sempozyumu Bildirileri*, 11-13 Eylül 1984, Sayfa: 157-168., Ankara: Milli Folklor Araştırmaları Dairesi Yayınları.

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 8/9 Summer 2013

-
- YILDIZ Hakkı Dursun (2007a). “Anadolu’nun Türkleşmesi”, *Makaleler III*, Cilt: 1., Sayfa: 397-402., Ankara: Berikan Yayınları.
- YILDIZ Hakkı Dursun (2007b). “Alparslan ve Malazgirt Savaşı”, *Makaleler I*, Cilt: 1., Sayfa: 105-108., Ankara: Berikan Yayınları.
- YUVALI Abdülkadir (1985). “Anadolu’nun Türkleşmesi ve Moğollar”, *Türk Dünyası Araştırmaları Dergisi*, Sayı: 38., Sayfa: 90-101, Ankara: Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı.
- YUVALI Abdülkadir (1990). “Türk Fethi Sırasında Bizans’ın Anadolu Politikası”, *Türk Dünyası Tarih Dergisi*, Sayı: 37., Sayfa: 25-28., Ankara: Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı.

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 8/9 Summer 2013

